

Зубчонак, Н. А.

Беларуская журналістыка ў перыяд станаўлення нацыянальна-дэмакратычнага руху (1906—1916 гг.) : дапам. для студэнтаў Інстытута журналістыкі,

/ Н. А. Зубчонак. Мінск ; БДУ, 2010.

2.2.2. ЭКАНАМІЧНАЕ СТАНОВІШЧА БЕЛАРУСІ Ў ПАЧАТКУ XX ст.

Другі важны кірунак развіцця дзяржавы, які з'яўляецца асновай духоўнасці, гэта эканамічны. Беларускія публіцысты неаднаразова падкрэслівалі, што будучае Паўночна-Заходняга краю ў многім залежыць і ад магчымасці развіваць уласную эканоміку, што улічвала б спецыфіку дзяржавы і абавязкова забяспечвала б яе жыхарам дастойнае існаванне.

Узровень сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі ў пачатку XX ст. быў не такім ужо і нізкім (у параўнанні з іншымі рэгіёнамі Расіі). Было зразумела, што народ жыве ў вельмі цяжкіх умовах, аднак ён не развучыўся працаваць, а значыць, – не згубіў здольнасці падняцца.

Разважаючы аб будучыні Беларусі, «Наша ніва» пісала аб неабходнасці адраджэння эканомікі: «Трэба яшчэ, каб мелі што есці, каб мелі не толькі чорны хлеб і бульбу...» [«Наша ніва», 1912, № 2]. Публіцысты настойліва сцвярджалі, што без моцнай гаспадарчай асновы беларуская справа загіне.

У перыядычных выданнях гэтага часу падобных матэрыялаў не так ужо і шмат, у параўнанні з публікацыямі культурна-асветніцкага і палітычнага характару. Магчыма, памылкай беларускіх публіцыстаў было ўжо тое, што на першы план усё ж выходзіла культуралагічная работа. «Наша ніва», напрыклад, неаднаразова падкрэслівала, што яе задачы выключна культурна-асветніцкія. А паколькі гэта выданне з'явілася цэнтрам ўсёй нацыянальнай публіцыстыкі, узначаліла адраджэнскі рух, то гэты кірунак падхапілі практычна ўсе існуючыя ў той час беларускія газеты: «Супольная грамадская праца дзеля супольнай карысці – вось школа, каторая навучыць народ, як стварыць сабе лепшае жыццё. Як вызваліцца ад адвечнай бяды і збудаваць моцны эканамічны фундамент» [9, с. 82].

Сама ж рэдакцыя «Нашай нівы» ў 1912 г. наладзіла выпуск першага беларускага месячніка сельскай гаспадаркі пад назвай «Саха». У адной са сваіх кніг выдаўцы пісалі: «Паколькі Беларусь – краіна сельскай гаспадаркі, то вельмі важна ўмець апрацоўваць зямлю, каб потым яна давала немалы прыбытак. Асвета сельскага гаспадара – задача не менш важная, чым асвета навуковая, паколькі сельская гаспадарка – гэта частка нашай эканомікі, хлеб, якім кормяцца ўсе» [«Саха», 1912, кн. 6].

З самага пачатку часопіс набыў немалую папулярнасць. Больш таго, гэта выданне было прызнана і па-сапраўднаму ацэнена. Так, на выставе насення ў Вільні ў лютым 1913 г. «Саха» за матэрыялы аб насенні атрымала сярэбраны медаль.

Аналізуючы змест «Сахі», нельга не заўважыць, што, акрамя парад па вядзенню гаспадаркі, часопіс друкаваў шмат артыкулаў, дзе імкнуўся растлумачыць селяніну-працаўніку, што яго будучыня не толькі ў цяжкай працы, да якой яму не прывыкаць, а перш за ўсё, у працы разумнай, у працы на сваю карысць. Неабходна ўпэўніць чалавека ў тым, што яго намаганні павінны прыносіць вынік. «Дрэнная ўжо тая работа, калі яе сам работнік не цэніць і не спадзяецца атрымаць за яе добрай зарплаты. А чаму так? Бо не мае ўпэўненасці, што работу гэту ён добра зрабіў» [«Саха», 1913, кн. 16].

Спрадвеку склалася так, што праца на зямлі стала для беларуса яго цяжкай доляй. Яна прыгнятала чалавека, пакідаючы яго цёмным і забітым. Наколькі гэта было важна – навучыць селяніна адчуваць сябе паўнацэнным гаспадаром, дапамагчы зразумець, што свет трымаецца на гэтай працы. Выдаўцы «Сахі» падкрэслівалі: «Рэдакцыя моцна верыць у добрую будучыню нашага з веку жывучага з сахі краю. Усё нашае багацце – гэта нівы. Няма мацней чалавека, як араты і касец, няма вышэй чына – як земляроб» [«Саха», 1913, кн. 16]. Такім чынам, зноў гучаў матыў абуджэння нацыянальнай самасвядомасці. Менавіта гэтага не хапала беларусам, каб адрадзіць свой край. Важна не проста ўмець добра працаваць, важна мець упэўненасць у тым, што твая праца можа быць карыснай перш за ўсё таму, хто працуе. А значыць, неабходна змагацца за свае правы – чалавечыя і нацыянальныя.

Сама ж «Наша ніва» пасля выхаду «Сахі» не спыніла публікацыі матэрыялаў на сельскагаспадарчую тэму. Акрамя таго, многія матэрыялы газеты былі прысвечаны асвятленню праблем эканамічнага развіцця. У 1913 г. газета надрукавала артыкул «Што трэба рабіць?», у якім адзначыла, што за сем гадоў рэдакцыя выпрацавала пэўную праграму работы па адраджэнню, якая павінна весціся у 2-х напрамках – праз пашырэнне асветы і развіццё эканомікі. У адносінах да другога газета прапаноўвала чытачам наступнае: вучыць задавальняць патрэбы сваімі сіламі; развіваць сельскагаспадарчую, зямельную ўласнасць; адкрываць хаўрусы, суполкі – крэдытныя, гандлёвыя; арганізоўваць сельскагаспадарчыя школы, выставы; дапамагаць кааперацыі, развіццю гаспадаркі, хатняга рамяства; паляпшаць варункі працы; дапамагаць упарадкаваць справы, звязаныя з міграцыяй [«Наша ніва», 1913, № 2]. Гэтыя прапановы павінны былі, на думку рэдакцыі, стаць сваеасаблівай праграмай дзеянняў для ўрада краіны.

Г. Гарэцкі ў працы «Народны прыбытак Беларусі» (як указвалася вышэй) аспрэчваў устойлівае меркаванне аб крайне нізкім узроўні развіцця эканомікі Паўночна-Заходняга краю. У шэрагу сваіх публікацый беларускія выданні пацвярджалі вывады вучонага, і рабілі

гэта толькі з адной мэтай – прымусіць людзей паверыць у свае сілы, прабудзіць іх свядомасць. У артыкуле «Колькі слоў з дарогі па Беларусі» А. Уласаў пісаў, што ў сялянскае жыццё прыходзяць перамены, эканоміка краю развіваецца: «Культура эканамічная шыбка расце, сотні вёсак разышліся на хутары; у Новагрудскім павеце, напрыклад, каля 1000 хутароў; мне самі хутаране казалі, што і за 500 рублёў на шнуры не вернуцца, тут зямля дайшла да 700 рублёў дзесяціна, і гаспадарка стаіць высокая, праз станцыі Навагрудак, Баранавічы, Ляхавічы вывозіцца каля 400 тысяч пудоў збожжа» [«Наша ніва», 1913, № 38].

Прыцягвае да сябе ўвагу матэрыял «У чым багацце нашага краю». Па-першае тым, што аўтары артыкула імкнуцца рэальна ацаніць эканамічнае становішча Беларусі. Больш таго, выказваецца думка, што Паўночна-Заходні край у стане наладзіць у сябе нармальнае эканамічнае гаспадаранне па ўсіх законах рынку: «Натуральнага багацця ў нас не так і многа. Збожжа ўсялякага маем крыху болей за тое, што нам самім патрэбна, і хаця прадаём шмат зерня, за тое са стараны прывозяць да нас ужо гатовую муку: мукамольны промысел у нас слаба стаіць. За апошнія гады, праўда, з Беларусі было вывезена багата лесу, але як лясная гаспадарка ў нас вядзецца дрэнна, дык і гандаль лесам ідзе не так ўжо бойка. Вось гэта і ёсць галоўнае наша багацце, не лічачы менш важных тавараў» [«Наша ніва», 1912, № 2].

Па-другое, нашаніўцы ўносілі канкрэтныя прапановы па паляпшэнні ўмоў гаспадарання. Для таго, каб край эканамічна развіваўся, неабходна пашыраць фабрычную вытворчасць у краіне. Гэта сэканоміць грошы, а па-другое, вырашыць праблему беспрацоўя: «І ўсё ж такі тое, што дае нам зямля, магло б даць нашаму краю аграмадныя грошы, каб з “сырога” матэрыялу мы на сваіх фабрыках і заводах выраблялі тыя тавары, якія цяпер прывозяць да нас з другіх краёў (напрыклад, мука, драўляныя вырабы, вырабы са скуры і г. д.)... Выходзіць, што на 180 квадратных вёрст у Беларусі ёсць толькі адна фабрыка і на тысячу жыхароў заробтак у іх могуць знайсці толькі... 4 душы» [«Наша ніва», 1912, № 2]. Такім чынам, прычыну выхаду з эканамічнага заняпаду нашага краю нашаніўцы бачылі ў наладжванні усіх форм вытворчасці.

Аб эканамічных праблемах пісалі практычна ўсе беларускія газеты і часопісы разглядаемага перыяду. Спецыяльныя статыстычныя дадзеныя змяшчалі календары «Нашай нівы», маладзёжныя выданні таксама выказвалі свой погляд на праблему (артыкул «Даўнейшая натуральная гаспадарка і царства рубля» [«Лучынка», 1914, № 2]); рэдакцыя каталіцкай газеты «Віелагус» бачыла будучае свайго народа ў эканамічна незалежнай краіне. Першыняство ж у гэтай працы, несумненна, належала «Нашай ніве».

Кожны з прапанаваных публіцыстычных матэрыялаў на эканамічную ці асветніцкую тэматыку прыводзіў чытача да разумення

таго, што ўсе гэтыя праблемы маюць вострае палітычнае адценне і іх вырашэнне будзе залежаць толькі ад рэфармавання палітычнай сістэмы ў краіне. Паступова грамадская думка Беларусі ўсведамляла важнасць карэнных змен, неабходнасць мець сваю дзяржаву, у якой з'явіцца магчымасць развіваць эканоміку і культуру. У межах Расійскай імперыі гэта зрабіць нельга.